

**ЗАМІЩАК Марія** – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, Дрогобич, Україна, індекс 82100 ([dpszammeri@gmail.com](mailto:dpszammeri@gmail.com))

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4559-1257>

**СТОРОНСЬКИЙ Роман** – аспірант 2 курсу спеціальності 053 «Психологія», Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, Дрогобич, Україна, індекс 82100

## ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ТА ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА РОЗВИТОК ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

**Анотація.** *Мета статті полягає у визначенні психологічних умов та факторів, що впливають на розвиток відповідальності майбутнього фахівця.*

**Методологія:** *аналізується феномен відповідальності, який реалізується у вигляді відповідальних вчинків, які відповідають як суспільним нормам (зовнішня інстанція), так і особистим принципам (внутрішня інстанція). А також знаходить вираження у характері, почуттях, світогляді та поведінці.*

**Наукова новизна.** *Розвиток відповідальності майбутнього фахівця – багатовимірний процес, що залежить від індивідуальних особливостей, соціального середовища та навчальної діяльності. Формування цієї якості має вирішальне значення для самостійного й успішного життя молодшої людини, сприяючи її професійному зростанню, соціальній активності та здатності приймати відповідальні рішення.*

*Розвиток відповідальності у студентському віці дійсно є ключовим аспектом формування особистості, який безпосередньо впливає на подальший професійний і життєвий шлях молодшої людини. Ваш текст підкреслює важливість цього процесу, акцентуючи увагу на психологічних, соціальних та професійних аспектах. Ключові моменти, які можна виділити з аналізу слід підкреслити психологічні особливості студентського віку. Студенти перебувають на етапі активного становлення особистості, коли формується професійна ідентичність і закладаються основи відповідального ставлення до власної ролі в суспільстві. Освітнє середовище закладу вищої освіти виступає як фактор впливу, бо важливість умов навчання, зокрема створення атмосфери довіри, співпраці, підтримки ініціатив та рефлексії. Акцент зосереджується на самоорганізації та активній участі студентів у прийнятті рішень.*

*В освітньому процесі реалізується зв'язок із професійною діяльністю. Формування навичок, що знадобляться у професійному житті: дотримання стандартів, відповідальність за результати своєї роботи, аналіз помилок і постановка реалістичних цілей. Також необхідність наставництва, стимулювання студентів до усвідомленого навчання та залучення до активної діяльності, спрямованої на особистісний розвиток.*

**Висновки.** *Враховуючи психологічно-медичну специфіку професії, майбутні фахівці повинні навчатися справлятися з невдачами й брати відповідальність у складних емоційних ситуаціях. Проведення рольових ігор або тренінгів, які імітують ситуації, що потребують відповідальних рішень, сприяє закріпленню відповідної поведінки. Залучення старших студентів як наставників для допомоги в адаптації й прийнятті рішень.*

*Розвиток відповідальності у майбутніх фахівців є багатокомпонентним процесом, що охоплює особистісний, соціальний і професійний виміри. Забезпечення сприятливого середовища для самореалізації, підтримка рефлексії, досвіду самостійної діяльності та позитивного ставлення до помилок сприяє формуванню відповідальної особистості. Розвиток відповідальності як багатокомпонентної особистісної якості у студентському віці – це складний, але необхідний процес особистості. Він базується на взаємодії когнітивної, емоційно-мотиваційної*

та поведінкової складових, які формуються через сприятливе освітнє середовище, рефлексію та активну діяльність. Завдання педагогів, психологів та самих студентів полягає у створенні умов, що сприяють усвідомленню ролі відповідальності як у професійному, так і в особистому житті.

**Ключові слова:** відповідальність, свобода, майбутній фахівець, ключові аспекти відповідальності, особистісне та професійне життя.

**ZAMISHCHAK Mariia** – Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Psychology, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24, Ivan Franko Str., Drohobych, Ukraine, postal code 82100 (dpszammeri@gmail.com)

**ORCID:** <https://orcid.org/0000-0003-4559-1257>

**STORONSKYI Roman** – Postgraduate Student in the specialty 053 Psychology, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24, Ivan Franko Str., Drohobych, Ukraine, postal code 82100

## PSYCHOLOGICAL CONDITIONS AND FACTORS INFLUENCING THE DEVELOPMENT OF RESPONSIBILITY OF A FUTURE SPECIALIST

**Abstract.** *The purpose of the article is to determine the psychological conditions and factors that influence the development of responsibility of a future specialist.*

**Methodology.** *The phenomenon of responsibility is analyzed, which is realized in the form of responsible actions that correspond to both social norms (external instance) and personal principles (internal instance). And also finds expression in character, feelings, worldview and behavior.*

**Scientific novelty.** *The development of responsibility of a future specialist is a multidimensional process that depends on individual characteristics, social environment and educational activities. The formation of this quality is crucial for the independent and successful life of a young person, contributing to their professional growth, social activity and ability to make responsible decisions.*

*The development of responsibility in student age is indeed a key aspect of personality formation, which directly affects the further professional and life path of a young person. Your text emphasizes the importance of this process, focusing on psychological, social and professional aspects. The key points that can be highlighted from the analysis should be emphasized the psychological characteristics of student age. Students are at the stage of active personality formation, when professional identity is formed and the foundations of a responsible attitude to one's own role in society are laid. The educational environment of a higher education institution acts as a factor of influence, because the importance of learning conditions, in particular the creation of an atmosphere of trust, cooperation, support for initiatives and reflection. The emphasis is on self-organization and active participation of students in decision-making.*

*The educational process implements a connection with professional activities. Formation of skills that will be needed in professional life: compliance with standards, responsibility for the results of one's work, analysis of errors and setting realistic goals. Also the need for mentoring, stimulating students to conscious learning and involvement in active activities aimed at personal development.*

**Conclusions.** *Given the psychological and medical specificity of the profession, future specialists should learn to cope with failures and take responsibility in difficult emotional situations. Conducting role-playing games or trainings that simulate situations that require responsible decisions helps to consolidate appropriate behavior. Involving older students as mentors to help with adaptation and decision-making. The development of responsibility in future specialists is a multi-component process that encompasses personal, social and professional dimensions. Providing a favorable environment for self-realization, supporting reflection, experience of independent activity and a positive attitude towards mistakes contributes to the formation of a responsible personality. The development of responsibility as a multi-component personal quality in student age is a complex but necessary process of the personality. It is based on the interaction of cognitive, emotional-motivational and behavioral components that are formed through a favorable educational environment, reflection and active activity. The task of teachers, psychologists, and students themselves is to create conditions that promote awareness of the role of responsibility in both professional and personal life.*

**Key words:** responsibility, freedom, future specialist, key aspects of responsibility, personal and professional life.

**Постановка проблеми.** Відповідальність є багатовимірною особистісною характеристикою, яка регулює поведінку людини через її моральні переконання, мотиви й усвідомлення свого обов'язку. Вона формується під впливом зовнішніх соціальних чинників і внутрішніх процесів, поєднуючи мотиваційні, когнітивні та поведінкові аспекти. Розуміння і розвиток цих механізмів є важливими для формування активної й свідомої особистості, здатної відповідально діяти в суспільстві.

**Аналіз досліджень.** Науковці наголошують на проявах відповідальності, де відповідальність реалізується у вигляді відповідальних вчинків, які відповідають як суспільним нормам (зовнішня інстанція), так і особистим принципам (внутрішня інстанція). А також знаходить вираження у характері, почуттях, світогляді та поведінці.

М.В. Савчин розкрив зв'язок відповідальності зі свободою. Автор стверджує, що відповідальність нерозривно пов'язана із здатністю особистості творити простір своєї свободи та свободи інших. Свобода не означає реалізацію будь-яких можливостей, а є осмисленим вибором у контексті сенсу життя. А людина покликана досягати сенсу свого існування через усвідомлення свободи як своєї, так і інших людей (Савчин, 2018). Тому відповідальність є багатовимірною якістю, яка включає когнітивний, мотиваційний, емоційний і діяльнісний компоненти. Вона проявляється у гармонійному поєднанні зовнішніх соціальних норм та внутрішніх моральних переконань, а також у здатності особистості приймати виважені рішення та реалізовувати їх. Поняття відповідальності нерозривно пов'язане зі свободою, яка визначає сенс життя людини та її взаємодію із соціумом. Когнітивний компонент передбачає усвідомлення соціальних норм (моральних та правових), передбачення наслідків власної діяльності, самоусвідомлення як відповідальної особистості та визначення інстанцій відповідальності (локус контролю). Мотиваційний компонент у свою чергу мотиваційну сферу особистості, яка спрямована на досягнення суспільно значущих цілей та на усвідомлення суспільних цінностей як особисто значущих. Щодо емоційного компоненту, то емоційні переживання, пов'язані з відповідальністю за дії та їх наслідки, а почуття обов'язку та совісті супроводжують відповідальну поведінку. Конативний компонент – це діяльнісна складова, яка проявляється у прийнятті рішень, виконанні обов'язків та доведенні розпочатого до завершення, відповідальні рішення та систематична поведінка.

Мета нашого дослідження полягає у визначенні психологічних умов та факторів, що впливають на розвиток відповідальності майбутнього фахівця. Охарактеризуємо сутність свободи: свобода визначається як можливість подолання зовнішньої і внутрішньої детермінації особистості. Це стан, у якому людина звільняється від залежностей, обмежень і впливу минулого та сьогодення, знаходячи джерела мотивації в майбутньому. Вона виступає як процес подолання бар'єрів, які заважають гармонійному розвитку, і вимагає цілеспрямованого й осмисленого життя.

Науковці стверджують про такі види свободи:

Позитивна свобода: а) вимагає активного пошуку істини та орієнтації на духовні цінності; б) передбачає гармонійний зв'язок із собою та іншими через сприйняття духовних ідеалів;

Негативна свобода: а) характеризується відчуженням від духовних цінностей; б) людина сприймає інших лише як засоби для досягнення своїх цілей; в) втрачається внутрішній зв'язок із собою, що призводить до відчуття самотності та відчуженості.

Звичайно є і проблеми свободи:

Свобода без зобов'язань: а) відсутність відповідальності викликає внутрішню порожнечу; б) людина потрапляє під владу обставин, страху, випадковостей і стає залежною від хаосу життя.

Складність вибору: а) різноманіття можливостей може призводити до безпорадності перед необхідністю приймати рішення; б) виникає небезпека втратити себе серед ілюзій та зовнішніх впливів.

Особистісна несвобода: егоцентризм, несамостійність, ціннісні ілюзії є формами внутрішньої обмеженості (Пасічник, Каламаж, Августюк, 2018; Савчин, 2018).

**Виклад основного матеріалу.** Науковець поєднує два феномени – свободу і відповідальність. Бути вільним означає діяти відповідно до своєї природи, а не підкорятися швидкоплинним імпульсам чи зовнішнім впливам. Свобода не є самоціллю; вона повинна бути пов'язана із відповідальністю. Свобода без відповідальності веде до хаосу, відчуженості та відсутності

сенсу. Свобода як само подолання – це здатність особистості долати власні обмеження, створюючи умови для особистісного розвитку. Людина у свободі творить себе, переборюючи зовнішні й внутрішні виклики.

Таким чином, свобода є багатогранною категорією, яка вимагає гармонійного поєднання самостійності, духовних орієнтирів та відповідальності. Вона не зводиться до відсутності зобов'язань, а передбачає осмислений вибір і дію на основі моральних і соціальних принципів. Відповідальне використання свободи є умовою для самореалізації та гармонійного співіснування у суспільстві.

Свобода має свій сенс. Істинна свобода – це не просто відсутність обмежень, а здатність діяти відповідно до власної природи та вищих цінностей. Вона вимагає: 1) відходу від зовнішніх норм та диктату обставин; 2) створення умов для власного духовного розвитку; 3) готовності нести відповідальність за свої вчинки, як перед собою, так і перед іншими. Свобода і відповідальність є фундаментальними категоріями, які формують сутність людського буття. Духовна свобода дозволяє людині подолати свої внутрішні обмеження, гармонійно поєднати потреби особистого розвитку з турботою про інших. Відповідальність, у свою чергу, забезпечує осмислення та практичну реалізацію свободи в повсякденному житті. Разом вони створюють основу для формування зрілої, духовної особистості.

Студентський вік – важливий етап формування особистості, який характеризується значними психологічними змінами. У цей період відбувається активний розвиток відповідальності, що зумовлено необхідністю вирішувати завдання, пов'язані з навчанням, професійним становленням і соціальною адаптацією. Ключовими особливостями розвитку відповідальності є:

1. Зростання самосвідомості та самостійності – студенти усвідомлюють себе як суб'єктів власного життя, здатних приймати рішення та нести за них відповідальність. Прагнення до автономії спонукає їх до самостійного вирішення життєвих завдань. Зростання рівня самосвідомості пов'язане з розвитком здатності до рефлексії, самооцінки та самоконтролю.

2. Формування ціннісно-сислової сфери: у процесі навчання студенти засвоюють суспільні норми, цінності й очікування, які стають регуляторами їхньої поведінки. Вони усвідомлюють значущість відповідальності як ключової особистісної якості, що сприяє самореалізації та соціальній адаптації.

3. Вплив освітнього середовища. Освітнє середовище закладів вищої освіти створює умови для розвитку навичок самоорганізації, дисциплінованості та відповідальності. Виконання навчальних завдань і дотримання дедлайнів вимагають від студентів високого рівня самоконтролю та здатності планувати свою діяльність.

4. Соціальна активність та замученість. Участь у громадських ініціативах, волонтерських проєктах і студентському самоврядуванні сприяє формуванню соціальної відповідальності. Соціальна активність дозволяє студентам проявляти ініціативу, вирішувати актуальні проблеми та реалізовувати суспільно значущі проєкти (Максименко, Осьодло, 2020; Савчин, 2018).

Навчальна діяльність у закладах вищої освіти сприяє формуванню навичок відповідального ставлення до своїх обов'язків, розвитку вміння долати труднощі та досягати поставлених цілей, усвідомленню студентами взаємозв'язку між їхніми діями та наслідками, що зміцнює почуття відповідальності за власний успіх.

Розвиток відповідальності у студентському віці – багатовимірний процес, що залежить від індивідуальних особливостей, соціального середовища та навчальної діяльності. Формування цієї якості має вирішальне значення для самостійного й успішного життя молоді людини, сприяючи її професійному зростанню, соціальній активності та здатності приймати відповідальні рішення.

Розвиток відповідальності у студентському віці дійсно є ключовим аспектом формування особистості, який безпосередньо впливає на подальший професійний і життєвий шлях молоді людини. Ваш текст підкреслює важливість цього процесу, акцентуючи увагу на психологічних, соціальних та професійних аспектах. Ключові моменти, які можна виділити з аналізу слід підкреслити психологічні особливості студентського віку. Студенти перебувають на етапі активного становлення особистості, коли формується професійна ідентичність і закладаються основи відповідального ставлення до власної ролі в суспільстві. Освітнє середовище закладу вищої освіти виступає як фактор впливу, бо важливість умов навчання, зокрема створення

атмосфери довіри, співпраці, підтримки ініціатив та рефлексії. Акцент зосереджується на самоорганізацію та активну участь студентів у прийнятті рішень.

В освітньому процесі реалізується зв'язок із професійною діяльністю. Формування навичок, що знадобляться у професійному житті: дотримання стандартів, відповідальність за результати своєї роботи, аналіз помилок і постановка реалістичних цілей. Також необхідність наставництва, стимулювання студентів до усвідомленого навчання та залучення до активної діяльності, спрямованої на особистісний розвиток.

Впроваджуючи тренінги із тайм-менеджменту, командної роботи та прийняття рішень. Організація проєктів, які потребують від студентів взяття відповідальності за певні аспекти (наприклад, керування студентськими ініціативами). Створення системи підтримки для аналізу їхніх досягнень і викликів. Все це покращить розвиток відповідальності.

Ключові аспекти розвитку відповідальності у студентському віці відображають глибоке розуміння психологічних, соціальних і педагогічних факторів цього процесу. Основними акцентами є зворотний зв'язок, де відбувається конструктивна критика та підтримка, які сприяють самопізнанню студентів, допомагають краще зрозуміти свої сильні й слабкі сторони. Надмірний контроль або критика можуть мати демотивуючий ефект, знижувати ініціативність і перешкоджати розвитку самостійності.

Науковці пропонують для ефективного зворотнього зв'язку використовувати метод «позитивного підкріплення» (зазначення досягнень перед обговоренням недоліків). Залучати студентів до взаємооцінювання, що сприяє розвитку навичок аналізу та співпраці. Викладачам важливо підходити до критики з позиції наставництва, а не контролю (Савчин, 2021).

Студенти, які усвідомлюють свій внесок у суспільство, легше інтегруються у професійну діяльність і здатні брати участь у вирішенні соціально важливих завдань. Формування суспільної цінності відповідальності допомагає створювати активну, відповідальну молодь, яка може генерувати позитивні зміни. Залучення студентів до волонтерських проєктів, громадських ініціатив або заходів самоврядування. Використання групових проєктів, які вимагають спільної відповідальності за результат.

Психологічні та освітні аспекти передбачають збалансування навчального та позанавчального досвіду створює гармонійне середовище для розвитку особистості. Соціальна взаємодія (з викладачами, однолітками) формує довіру, підтримує розвиток самосвідомості та мотивації (Савчин, 2018, с. 68).

Викладачі повинні організовувати регулярні рефлексивні сесії, під час яких студенти аналізують свої успіхи, виклики та формують нові цілі. Слід заохочувати студентів до лідерських ролей у командних завданнях. Створювати ситуації, в яких студенти самостійно приймають рішення та несуть за них відповідальність.

Розвиток відповідальності у студентів вимагає комплексного підходу, що поєднує навчання, соціальну взаємодію та саморефлексію. Це сприяє не лише їхній успішній самореалізації, але й формує соціально активних, відповідальних громадян, готових до професійних викликів (Мельник, 2018, с. 63).

Основні аспекти розвитку відповідальності:

1. Чіткість вимог і очікувань, вплив, ясність у визначенні обов'язків і результатів допомагає студентам усвідомлювати, що їхні дії мають конкретні наслідки. Пропозиція: викладачам доцільно використовувати договори про навчальні цілі (learning contracts) для фіксації зобов'язань студентів і сприяння їхній відповідальності.

2. Можливості для самостійності та ініціативи, вплив, надання свободи у прийнятті рішень сприяє розвитку автономії, що є основою відповідальної поведінки. Організовувати студентські проєкти, які передбачають керування власним часом і ресурсами. Наприклад, створення тренінгів або досліджень з психології.

3. Здоровий стиль педагогічної взаємодії, демократичний підхід сприяє довірі, що підвищує мотивацію студентів брати на себе відповідальність. Педагогічні тренінги для викладачів, спрямовані на розвиток навичок демократичного стилю комунікації.

4. Мотивація та ціннісні орієнтації, вплив внутрішньої мотивації: Внутрішньо мотивовані студенти демонструють більшу ініціативність і відповідальність. Підтримка внутрішньої мотивації через проєктно-орієнтоване навчання, де студенти працюють над значущими для них завданнями.

Студенти повинні мати можливість аналізувати свої дії та наслідки. Рефлексія допомагає усвідомлювати власну відповідальність. Введення обов'язкових рефлексивних щоденників для запису ключових навчальних моментів і висновків. Майбутні фахівці повинні засвоювати відповідальність через дотримання етичних принципів своєї професії. Залучати студентів до аналізу кейсів із медичної та психологічної практик, де етична відповідальність є центральним питанням. Участь у колективних завданнях допомагає студентам зрозуміти відповідальність перед групою. Створювати команди для спільного виконання завдань, акцентуючи на розподілі ролей і обов'язків.

Розвиток відповідальності у майбутніх фахівців вимагає системного підходу, що включає створення чітких очікувань, заохочення ініціативності, підтримку мотивації та формування сприятливого педагогічного середовища. Комплексний підхід до цього процесу забезпечує не лише професійне становлення, а й підготовку висококваліфікованих і відповідальних фахівців.

Ключові фактори розвитку відповідальності: соціальне середовище, позитивне студентське середовище, де цінуються взаємопідтримка і співпраця, сприяє формуванню відповідальної поведінки. Створювати студентські ініціативи (гуртки, волонтерські проєкти), які вимагають відповідальності за командну роботу. Проводити тренінги, які розвивають навички ефективної комунікації й співпраці.

Студенти з високою здатністю до самоаналізу легше беруть на себе відповідальність, оскільки краще розуміють свої можливості і наслідки дій. Використовувати методи рефлексивного навчання, наприклад, написання рефлексивних щоденників чи обговорення кейсів. Залучати студентів до ситуаційного аналізу, де вони повинні аналізувати свої дії та їхні наслідки.

Реальний досвід виконання зобов'язань у різних сферах (навчання, позанавчальна діяльність) формує більш усвідомлене ставлення до відповідальності. Слід організовувати практичні завдання, що моделюють професійні ситуації. Заохочувати студентів брати участь у соціальних проєктах, де вони можуть проявити самостійність. Студенти, які бачать помилки як можливості для зростання, частіше проявляють відповідальність і ініціативу (Петренко, 2020, с. 34).

Формувати культуру позитивного ставлення до невдач через навчання на реальних кейсах, де помилки допомагають знаходити оптимальні рішення. Заохочувати обговорення помилок у групах, спрямоване на їхній аналіз і пошук шляхів вдосконалення.

Викладачі можуть проводити регулярні консультації для обговорення особистого прогресу студентів, їхніх викликів і досягнень.

Враховуючи психологічно-медичну специфіку професії, майбутні фахівці повинні навчатися справлятися з невдачами й брати відповідальність у складних емоційних ситуаціях. Проведення рольових ігор або тренінгів, які імітують ситуації, що потребують відповідальних рішень, сприяє закріпленню відповідної поведінки. Залучення старших студентів як наставників для допомоги в адаптації й прийнятті рішень.

Розвиток відповідальності у майбутніх фахівців є багатокомпонентним процесом, що охоплює особистісний, соціальний і професійний виміри. Забезпечення сприятливого середовища для самореалізації, підтримка рефлексії, досвіду самостійної діяльності та позитивного ставлення до помилок сприяє формуванню відповідальної особистості.

Вагоме місце займають навички планування, організації та управління. Студенти, які володіють цими навичками, краще розподіляють ресурси, справляються зі своїми обов'язками та уникають прокрастинації. Включення тренінгів з тайм-менеджменту у навчальну програму. Використання інструментів для планування, таких як діаграми Ганта, списки справ, додатки для організації часу. Появляється почуття власної ефективності (self-efficacy). Віра у власні сили мотивує студентів брати на себе зобов'язання, навіть у складних ситуаціях. Застосування методики «малих успіхів» для підвищення впевненості (розбивка складних завдань на невеликі етапи). Практика ситуацій, де студенти відчувають контроль над своїми результатами, наприклад, через автономні проєкти. Наступна емоційна саморегуляція. Стресостійкі студенти краще приймають зважені рішення і уникають імпульсивних дій. Навчання технік емоційного самоконтролю (дихальні вправи). Введення занять із психологічного добробуту для розвитку емоційної компетентності. Чіткі життєві цілі та довгострокове планування. Ясність цілей допомагає студентам усвідомити роль відповідальності як основи для досягнення результатів.

Потрібно використання індивідуальних планів розвитку (IDP), які студенти створюють і коригують разом із наставниками. Організація дискусій або воркшопів на тему «життєвих цілей та шляхів їх досягнення».

Стосовно морального розвитку і наявності суспільні цінностей також має вплив даного феномену. Інтеріоризація етичних норм формує відповідальне ставлення до своїх дій у контексті їхнього впливу на інших. Включення до освітнього процесу етичних тренінгів і аналізу реальних кейсів із психологічно-медичної практики.

Залучення студентів до суспільно корисних проєктів, що формують відповідальність перед спільнотою.

Можна запропонувати інтеграцію запропонованих методів у навчання:

Індивідуальна робота: Практика «самопланування» для підготовки завдань і проєктів із регулярними перевірками прогресу. Розвиток самоконтролю через використання щоденників успіху. Проєкти, які вимагають від студентів спільного планування, розподілу ролей і контролю виконання завдань. Тренінги й воркшопи: тематика: «Ефективне управління часом», «Емоційна стійкість у професійній діяльності», «Етика та відповідальність у професійній діяльності». Рефлексивні вправи: щотижневі рефлексивні сесії, під час яких студенти аналізують, як їхні дії сприяли (або перешкоджали) досягненню поставлених цілей.

Розвиток відповідальності в особистості – це багатофакторний процес, який потребує системного підходу, враховуючи як індивідуальні, так і соціальні чинники. Навички планування, управління емоціями, впевненість у собі та етичність є ключовими складовими, які необхідно розвивати через інтеграцію теоретичних і практичних підходів. Відповідальність розглядається як фундаментальна особистісна якість, що є водночас і важливою професійною компетенцією. Логічний виклад думок підкреслює важливість створення сприятливих психологічних умов.

Розвиток відповідальності особистості як майбутнього фахівця забезпечує його готовність не лише до самостійної професійної діяльності, а й до відповідального вирішення етичних і соціальних завдань, які він зустрине у своїй професійній діяльності. Стосовно механізмів відповідальності, то слід назвати: а) здатність передбачення наслідків: усвідомлення можливих результатів своєї поведінки; б) самоконтроль і саморозуміння: здатність виконувати обов'язки без зовнішнього тиску; в) самооцінка: формування задоволення від виконаної роботи чи коригування поведінки через почуття совісті; г) ініціативність і самостійність: готовність брати відповідальність у нових чи складних ситуаціях. Відповідальний вчинок є результатом інтеграції зовнішніх норм (соціуму) та внутрішніх принципів (совісті). Він є маркером того, наскільки гармонійно розвинуті всі компоненти відповідальності.

**Висновки та перспективи подальшого дослідження.** Отже, розвиток відповідальності як багатокомпонентної особистісної якості у студентському віці – це складний, але необхідний процес особистості. Він базується на взаємодії когнітивної, емоційно-мотиваційної та поведінкової складових, які формуються через сприятливе освітнє середовище, рефлексію та активну діяльність. Завдання педагогів, психологів та самих студентів полягає у створенні умов, що сприяють усвідомленню ролі відповідальності як у професійному, так і в особистому житті.

### Література

- Максименко С.Д., Осьодло В.І. Психологія відповідальної поведінки особистості : монографія. Київ : Міленіум, 2020. 284 с.
- Мельник О.М. Психологічні особливості розвитку відповідальності у студентів. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія «Психологічні науки»*. 2018. № 2 (20). С. 62–67.
- Пасічник І.Д., Каламаж Р.В., Августюк М.М. Метакогнітивний моніторинг як регулятивний аспект метапізнання. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія»*. 2018. Вип. 6. С. 35–43.
- Петренко О.Б. Активні методи навчання як засіб розвитку відповідальності у студентів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 69. С. 215–219.
- Савчин М.В. Здатності особистості : монографія. Київ : Академвидав, 2018. 288 с.
- Савчин М.В. Психологічні особливості формування відповідальності у студентському віці. *Психологія і особистість*. 2018. № 2 (14). С. 67–76.
- Савчин М.В. Психологія відповідальної поведінки: монографія. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2021. 400 с.

### References

- Maksymenko, S.D., & Osodlo, V.I.** (2020). *Psykhologhiia vidpovidalnoi povedinky osobystosti [Psychology of responsible personality behavior: monograph]*. Kyiv : Milenium, [in Ukrainian].
- Melnyk, O.M.** (2018). Psykholohichni osoblyvosti rozvytku vidpovidalnosti u studentiv. [Psychological features of the development of responsibility in students]. *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. O. Sukhomlynskoho. Seriiia «Psykhologichni nauky»*. № 2 (20). S. 62–67 [in Ukrainian].
- Pasichnyk, I.D., Kalamazh, R.V., & Avhustiuk, M.M.** (2018). Metakohnityvnyi monitorynh yak rehuliatyvnyi aspekt metapiznannia [Metacognitive monitoring as a regulatory aspect of metacognition]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Seriiia «Psykhologhiia»*. Vyp. 6. S. 35–43 [in Ukrainian].
- Petrenko, O.B.** (2020). Aktyvni metody navchannia yak zasib rozvytku vidpovidalnosti u studentiv [Active learning methods as a means of developing responsibility in students]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*. № 69. S. 215–219. [in Ukrainian].
- Savchyn, M.V.** (2018). *Zdatnosti osobystosti : monohrafiia [Personality Abilities: Monograph]*. Kyiv : Akademvydav [in Ukrainian].
- Savchyn, M.V.** (2018). Psykholohichni osoblyvosti formuvannia vidpovidalnosti u studentskomu vitsi [Psychological features of the formation of responsibility in student age]. *Psykhologhiia i osobystist*. № 2 (14). S. 67–76. [in Ukrainian].
- Savchyn, M.V.** (2021). *Psykhologhiia vidpovidalnoi povedinky: monohrafiia. [Psychology of responsible behavior: monograph]*. Ivano-Frankivsk : Misto NV [in Ukrainian].